

В. К. ЛІХАЧОВ

ГІНЕКОЛОГІЯ

Друге видання, оновлене

Вінниця
Нова Книга
2021

Затверджено Міністерством освіти і науки України як підручник для студентів вищих навчальних закладів (лист МОН України від 12.07.2017 №1/11-6936)

Рецензенти:

О. М. Юзько, доктор медичних наук, професор, зав. кафедри акушерства і гінекології ФПО Буковинського державного медичного університету, президент Української асоціації репродуктивної медицини, лауреат Державної премії України в галузі науки і техніки.

О. В. Булавенко, доктор медичних наук, професор, зав. кафедри акушерства і гінекології № 2 Вінницького національного медичного університету імені М. І. Пирогова.

Ю. Я. Круть, доктор медичних наук, професор, зав. кафедри акушерства і гінекології Запорізького державного медичного університету.

Ліхачов В. К.

Л65 Гінекологія : підручник / В. К. Ліхачов. – 2-ге вид., оновл. – Вінниця : Нова Книга, 2021. – 680 с.
ISBN 978-966-382-894-7

Підручник підготовлений з урахуванням останніх досягнень (у тому числі доказової медицини) в області діагностики, тактики ведення та лікування хворих з основною гінекологічною патологією. Використовувались клінічні протоколи, консенсуси, гайдлайни провідних держав світу (США, Канади, Великої Британії, Австралії та ін.). Детально викладено питання запальних захворювань жіночих статевих органів з характерною інфекцій, що передаються статевим шляхом; проблеми неплідності і застосування сучасних репродуктивних технологій; невиношування вагітності; всі аспекти порушень менструального циклу, перебігу клімактерію і постменопаузи; проблеми гіперандрогенії та гіперпролактинемії в гінекології; передракових захворювань і пухлин жіночої статевий сфери; проблеми ендометріозу і трофобластичної хвороби; методи планування сім'ї; клінічна картина, діагностика і тактика лікування у випадках "гострого живота" у гінекології; медичної допомоги при небажаній вагітності. У додатках наведено відомості про сучасні фармакологічні препарати та критерії прийнятності засобів контрацепції.

Для студентів старших курсів закладів вищої медичної освіти, лікарів-інтернів та практикуючих лікарів-акушерів-гінекологів, сімейних лікарів, лікарів-курсантів закладів післядипломної освіти.

УДК 618.1(07)

Всі права захищено. Жодна частина цієї книги не може бути відтворена в будь-якій формі без письмового дозволу власників авторських прав.

Зміст

Від автора	11
Список скорочень	12
Розділ 1. Методи обстеження гінекологічних хворих	19
1.1. Анамнез	20
1.2. Об'єктивне обстеження	21
1.3. Спеціальні лабораторні методи дослідження	26
1.3.1. Методи лабораторної діагностики патогенних збудників	26
1.3.2. Цитологічна діагностика	27
1.3.3. Тести функціональної діагностики діяльності яєчників	28
1.3.4. Гормональні дослідження	31
1.3.5. Генетичні дослідження	37
1.4. Інструментальні методи дослідження	39
1.4.1. Зондування матки	39
1.4.2. Діагностичне фракційне вишкрібання цервікального каналу і порожнини матки	40
1.4.3. Аспіраційна біопсія ендометрія	40
1.4.4. Пункція черевної порожнини через заднє склепіння піхви	41
1.4.5. Ендоскопічні методи дослідження	41
1.4.6. Ультразвукове дослідження	44
1.4.7. Променеві методи дослідження	46
1.4.8. Оцінка мінеральної щільності кісткової тканини	47
1.4.9. Комплексна оцінка оваріального резерву	48
1.5. Особливості обстеження дівчаток і підлітків	49
Розділ 2. Запальні захворювання жіночих статевих органів	53
2.1. Механізми розвитку запальних захворювань жіночих статевих органів і загальні критерії їх діагностики	54
2.1.1. Фактори виникнення запальних захворювань жіночих статевих органів	54
2.1.2. Механізми біологічного захисту статевої системи жінки від інфекцій	54
2.1.3. Етіологія запальних захворювань статевої системи жінки	55
2.1.4. Патогенез запальних захворювань статевої системи жінки	56
2.1.5. Загальні критерії діагностики запальних захворювань органів малого таза	56
2.2. Характеристика, діагностика і лікування інфекцій, що передаються статевим шляхом ..	58
2.2.1. Трихомоніаз	58
2.2.2. Гонорея	61
2.2.3. Урогенітальний кандидоз	63

2.2.4. Хламідіоз	66
2.2.5. Мікоплазмоз і уреоплазмоз	70
2.2.6. Бактеріальний вагіноз	73
2.2.7. Інфекції, що викликаються родиною герпесвірусів	75
2.2.8. Папіломавірусна інфекція	80
2.2.9. Асоційована інфекція	86
2.3. Клініка, діагностика і лікування окремих форм запальних захворювань жіночих статевих органів	89
2.3.1. Вульвіт	89
2.3.2. Бартолініт	91
2.3.3. Вагініт	93
2.3.4. Цервіцит	104
2.3.5. Ендометрит	106
2.3.6. Сальпінгофорит	108
2.3.7. Параметрит	116
2.3.8. Пельвіоперитоніт	118
Розділ 3. Порушення менструального циклу	120
3.1. Нейрогуморальна регуляція репродуктивної функції жінки	121
3.1.1. Фізіологія репродуктивної системи жінки	121
3.1.2. Нейрогуморальна регуляція менструального циклу	132
3.1.3. Анатомо-фізіологічні особливості функціонування жіночих статевих органів у різні вікові періоди	135
3.2. Аменорея та гіпоменструальний синдром	139
3.2.1. Гіпоменструальний синдром	139
3.2.2. Аменорея	140
3.2.3. Загальні принципи обстеження хворих з аменореєю та гіпоменструальним синдромом	158
3.2.4. Загальні принципи лікування хворих з аменореєю та гіпоменструальним синдромом	163
3.3. Аномальні маткові кровотечі	168
3.3.1. Класифікація аномальних маткових кровотеч	169
3.3.2. Діагностика причин АМК	170
3.3.3. Диференційна діагностика АМК	173
3.3.4. Лікування АМК	174
3.4. Альгодисменорея	181
3.5. Передменструальний синдром	186
Розділ 4. Клімактерій	190
4.1. Фізіологія і патофізіологія пери- та постменопаузального періодів	194
4.2. Патологія перименопаузального та постменопаузального періодів	198
4.2.1. Психоемоційні і нейровегетативні порушення	198
4.2.2. Урогенітальні розлади і трофічні зміни шкіри	200
4.2.3. Серцево-судинні розлади, остеопороз і хвороба Альцгеймера	205
4.2.4. Хірургічна менопауза	208

4.3. Діагностика патології пери- і постменопаузального періодів	209
4.4. Лікування патології пери- і постменопаузального періодів	212
4.4.1. Системна гормонотерапія пери- і постменопаузального періодів	212
4.4.2. Негормональна терапія патології пери- і постменопаузального періодів	227
4.4.3. Комплементарні альтернативні методи лікування вазомоторних симптомів	229
4.4.4. Місцева вагінальна терапія	230
4.4.5. Системна і місцева МГТ при урогенітальних розладах	230
4.4.6. Профілактика і лікування остеопорозу	231
4.4.7. Лікування хірургічної менопаузи	234
4.4.8. Менеджмент симптомів клімактеричного синдрому	236
4.4.9. Фізіотерапія патології пери- і постменопаузального періодів	237
Розділ 5. Гіперандрогенія в гінекології. Синдром полікістозних яєчників	239
5.1. Андрогени у фізіології і патофізіології жіночого організму	240
5.2. Типові клінічні прояви гіперандрогенії	243
5.3. Синдром полікістозних яєчників	245
5.3.1. Загальні уявлення про етіопатогенез синдрому полікістозних яєчників	245
5.3.2. Форми СПКЯ	246
5.3.3. Діагностичні критерії СПКЯ	248
5.3.4. Лікування СПКЯ	251
5.3.5. Подальше ведення і прогноз при СПКЯ	257
5.4. Дерматопатії в клініці гіперандрогенних станів	258
5.4.1. Гірсутизм	258
5.4.2. Акне	259
5.4.3. Андрогенозалежна алопеція	262
5.4.4. Вірилізація	262
5.5. Інші форми гіперандрогенних станів у жінок	262
5.5.1. Вроджена гіперплазія надниркових залоз	262
5.5.2. Гіперкортицизм (синдром і хвороба Іценка – Кушинга)	263
5.5.3. Андрогенпродукуючі пухлини яєчників і наднирників	267
5.5.4. Ятрогенні гіперандрогенії	269
5.5.5. Вторинні гіперандрогенії	269
5.5.6. Гіперандрогенні захворювання в підлітковому віці	270
Розділ 6. Гіперпролактинемія	273
6.1. Фізіологічні механізми дії пролактину	274
6.2. Гіперпролактинемія: класифікація, етіопатогенез, клініка, діагностика, лікування	276
6.2.1. Класифікація гіперпролактинемій	276
6.2.2. Етіологія гіперпролактинемій	277
6.2.3. Клініка гіперпролактинемії	278
6.2.4. Діагностика гіперпролактинемій	279
6.2.5. Лікування гіперпролактинемій	282
6.3. Пролактиноми	285
6.4. Синдром “порожнього” турецького сідла	286

Розділ 7. Жіноча неплідність	289
7.1. Особливості клінічних проявів, діагностики та лікування різних форм неплідності	293
7.1.1. Ендокринна неплідність	293
7.1.2. Трубна і трубно-перитонеальна неплідність	304
7.1.3. Маткова та шийкова форми неплідності	308
7.1.4. Імунологічна неплідність	309
7.1.5. Психогенна неплідність	311
7.1.6. Неплідність неясного генезу	311
7.2. Алгоритм діагностики неплідності	311
7.3. Алгоритм лікування різних форм неплідності	312
7.4. Сучасні допоміжні репродуктивні технології	314
7.4.1. Екстракорпоральне запліднення і перенесення ембріонів	315
7.4.2. Інші репродуктивні технології	318
7.4.3. Синдром гіперстимуляції яєчників	320
Розділ 8. Гіперпластичні процеси ендометрія	325
8.1. Фактори ризику та етіопатогенез гіперпластичних процесів ендометрія	326
8.2. Класифікація гіперпластичних процесів ендометрія	328
8.3. Коротка морфологічна характеристика різних форм ГПЕ	329
8.4. Клінічна картина гіперпластичних процесів ендометрія	331
8.5. Діагностика гіперпластичних процесів ендометрія	332
8.5.1. Лабораторні методи дослідження	333
8.5.1. Інструментальні методи дослідження	334
8.5.3. Моніторинг пацієнток з ГЕ	340
8.5.4. Формулювання діагнозу	341
8.5.5. Диференціальна діагностика	341
8.6. Лікування гіперпластичних процесів ендометрія	341
8.6.1. Лікування гіперплазії ендометрія без атипії	342
8.6.2. Лікування атипової гіперплазії ендометрія	345
8.6.3. Гіперплазія ендометрія у різних клінічних ситуаціях	347
Розділ 9. Патологія шийки матки	351
9.1. Етіопатогенез захворювань шийки матки	352
9.2. Класифікація патології шийки матки	355
9.2.1. Кольпоскопічна класифікація патології шийки матки	355
9.2.2. Гістологічна класифікація пухлин шийки матки	357
9.2.3. Цитологічні системи Папаніколау (Pap test) і Бетезда	358
9.3. Діагностика патології шийки матки	359
9.3.1. Загальне гінекологічне дослідження	359
9.3.2. Цитологічні методи діагностики	359
9.3.3. Кольпоскопічний метод діагностики	363

9.3.4. Гістологічне дослідження	368
9.3.5. Визначення вірусу папіломи людини	370
9.3.6. Молекулярні маркери проліферації і малігнізації	371
9.4. Лікування патології шийки матки	371
9.4.1. Хірургічні методи лікування патології шийки матки	371
9.4.2. Додаткові методи лікування патології шийки матки	
9.4.3. Диспансеризація та реабілітація	377
9.5. Європейські стандарти якості лікування цервікальної інтраепітеліальної неоплазії	377
Розділ 10. Дисгормональні дисплазії молочних залоз	379
10.1. Етіопатогенез ДДМЗ	381
10.2. Класифікація та клінічні форми ДДМЗ	382
10.2.1. Міжнародна гістологічна класифікація ДДМЗ (Женева)	382
10.2.2. Клініко-рентгенологічна класифікація ДДМЗ	383
10.2.3. Інші клінічні форми ДДМЗ	384
10.3. Діагностика ДДМЗ	386
10.3.1. Анамнез	387
10.3.2. Огляд молочних залоз	387
10.3.3. Пальпація молочних залоз	387
10.3.4. Мамографія	387
10.3.5. Ехографія молочних залоз	388
10.3.6. Опис узагальнених даних променевих досліджень молочних залоз за системою VI-RADS	389
10.3.7. Пункційна біопсія з цитологічним дослідженням аспірату	390
10.3.8. Термографія (тепlobачення)	390
10.3.9. Гормональна діагностика	390
10.4. Лікування ДДМЗ	391
10.4.1. Раціональне харчування	391
10.4.2. Консервативне лікування ДДМЗ	392
10.4.3. Оперативне лікування ДДМЗ	396
10.5. Профілактика ДДМЗ	396
Розділ 11. Доброякісні пухлини матки і яєчників	397
11.1. Лейоміома матки	398
11.1.1. Етіологія і патогенез лейоміоми матки	398
11.1.2. Класифікація лейоміом матки	401
11.1.3. Клініка лейоміоми матки	402
11.1.4. Діагностика лейоміоми матки	405
11.1.5. Лікування лейоміоми матки	408
11.2. Доброякісні пухлини яєчників	417
11.2.1. Пухлиноподібні процеси (кісти) яєчників	423
11.2.2. Епітеліальні доброякісні пухлини яєчників	429
11.2.3. Пухлини стромы статевого тяжа (гормонально-активні)	431
11.2.4. Герміногенні пухлини	433
11.2.5. Вторинні (метастатичні) пухлини	435

Розділ 12. Ендометріоз	436
12.1. Етіопатогенез ендометріозу	437
12.2. Морфологічна характеристика ендометріозу	439
12.3. Класифікація ендометріозу	440
12.4. Клініка ендометріозу	442
12.5. Діагностика ендометріозу	446
12.6. Лікування ендометріозу	453
12.6.1. Консервативне лікування ендометріозу	454
12.6.2. Хірургічне лікування ендометріозу	459
12.6.3. Комбіноване лікування ендометріозу	461
12.7. Профілактика ендометріозу	462
12.8. Терміни непрацездатності і прогноз	462
Розділ 13. Гострий живіт у гінекології	463
13.1. Гострі кровотечі із внутрішніх статевих органів	464
13.1.1. Позаматкова вагітність	464
13.1.2. Апоплексія яєчника	475
13.2. Гострі порушення кровообігу в пухлинах і пухлиноподібних утвореннях внутрішніх статевих органів	477
13.2.1. Перекрут ніжки пухлини яєчника	477
13.2.2. Порушення живлення міоматозного вузла	479
13.3. Гострі гнійні захворювання внутрішніх статевих органів	480
13.3.1. Піосальпінкс, піовар, тубооваріальна гнійна пухлина	480
13.3.2. Пельвіоперитоніт	487
13.3.3. Поширений перитоніт	487
13.4. Хірургічні захворювання, з якими слід проводити диференційну діагностику гострої гінекологічної патології	492
13.4.1. Гострий апендицит	492
13.4.2. Гострий холецистит	494
13.4.3. Гострий панкреатит	497
13.4.4. Гостра кишкова непрохідність	501
Розділ 14. Аномалії положення жіночих внутрішніх статевих органів	508
14.1. Анатомо-фізіологічні особливості положення внутрішніх статевих органів	509
14.2. Аномалії положення внутрішніх статевих органів	510
14.3. Опущення і випадіння внутрішніх статевих органів	512
Розділ 15. Гестаційна трофобластична хвороба	519
15.1. Класифікація трофобластичної хвороби	520

15.2. Етіопатогенез гестаційної трофобластичної хвороби	522
15.3. Діагностика трофобластичної хвороби	523
15.4. Основні нозологічні форми гестаційної трофобластичної хвороби	526
15.4.1. Міхуровий занесок	526
15.4.2. Хоріонепітеліома (хоріонкарцинома)	529
15.4.3. Інші форми трофобластичної хвороби	534
15.5. Прогноз і подальше спостереження	535
Розділ 16. Сучасні методи контрацепції	537
16.1. Методи природного планування сім'ї	539
16.2. Бар'єрні методи контрацепції	541
16.3. Сперміциди	544
16.4. Гормональна контрацепція	545
16.4.1. Оральна гормональна контрацепція	545
16.4.2. Загальні підходи до призначення оральних гормональних контрацептивів	548
16.4.3. Комбіновані оральні контрацептиви	551
16.4.4. "Чисто" прогестинові контрацептиви	560
16.4.5. Ін'єкційні контрацептиви	562
16.4.6. Імплантаційні методи	564
16.4.7. Альтернативні шляхи введення гормональних контрацептивних засобів	565
16.4.8. Неконтрацептивні (лікувально-профілактичні) ефекти гормональних протизаплідних засобів	566
16.5. Внутрішньоматкові контрацептиви	569
16.6. Добровільна хірургічна стерилізація	572
16.7. Невідкладна (екстрена) контрацепція	574
16.8. Принципи вибору методу контрацепції	577
16.9. Контрацепція майбутнього	583
Розділ 17. Невиношування вагітності	586
17.1. Етіопатогенез невиношування вагітності	587
17.1.1. Генетичні чинники і хромосомні аномалії	589
17.1.2. Нейроендокринні причини	590
17.1.3. Імунологічні фактори	592
17.1.4. Інфекційні фактори	594
17.1.5. Істміко-цервікальна недостатність	595
17.2. Клініка самовільного аборту	596
17.3. Діагностика причин невиношування вагітності	596
17.4. Тактика ведення та лікування жінок з невиношуванням вагітності	603
17.4.1. Загроза переривання вагітності в I і II триместрах	604
17.4.2. Тактика ведення і лікування жінок з абортom "в ходу"	612
17.4.3. Тактика ведення і лікування жінок із неповним абортom	613
17.4.4. Тактика ведення жінок із повним абортom	614

Розділ 18. Медична допомога при небажаній вагітності	615
18.1. Штучне переривання вагітності в I триместрі (до 12 повних тижнів)	616
18.1.1. Медикаментозний аборт у I триместрі вагітності	618
18.1.2. Метод вакуумної аспірації: мануальний і електричний	622
18.1.3. Метод дилатації і кюретажу	626
18.2. Штучне переривання вагітності в II триместрі (від 12 до 22 тижнів)	629
18.2.1. Медикаментозний аборт у II триместрі вагітності	629
18.2.2. Хірургічний метод переривання вагітності в II триместрі	631
18.3. Знеболення та анестезія при штучному перериванні вагітності	632
18.4. Профілактика інфекційних ускладнень після штучного переривання вагітності	634
18.5. Ускладнення під час і після штучного переривання вагітності	634
18.5.1. Ранні ускладнення	634
18.5.2. Пізні ускладнення	637
18.5.3. Віддалені ускладнення	637
ДОДАТКИ	638
ДОДАТОК 1. Короткий довідник антибактеріальних засобів	638
ДОДАТОК 2. Противірусні засоби прямої дії	656
ДОДАТОК 3. Імуноактивні засоби	658
ДОДАТОК 4. Медичні критерії прийнятності сучасних засобів контрацепції (ВООЗ)	662
Література	672

Навчальне видання

Ліхачов Володимир Костянтинович

Гінекологія

Підручник

Редактор *О. В. Марчук*

Коректор *Л. Я. Шутова*

Комп'ютерна верстка: *О. С. Парфенюк*

Підписано до друку 07.07.21. Формат 70×100/16. Папір офсетний.
Гарнітура Mugiad Pro. Друк офсетний. Ум. друк. арк. 55,74. Зам. № 2118.

ПП "Нова Книга"

21029, м. Вінниця, вул. М. Ващука, 20

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи

до Державного реєстру видавців, виготівників

і розповсюджувачів видавничої продукції

ДК № 2646 від 11.10.2006 р.

Тел. (0432) 56-01-87. Факс 56-01-88

E-mail: info@novaknyha.com.ua

www.novaknyha.com.ua